

En hale uten ende

**Nasjonalbibliotekets pilotprosjekt om nordområdene – en evaluering
Per 1. oktober 2008**

Innhold

0	Sammendrag	s. 3
1	Bakgrunn for prosjektet	s. 4
2	Beskrivelse av funksjonalitet. Definisjoner	s. 4
3	Erfaringer	
	3.1. Beskrivelse av statistikkverktøyet	s. 6
	3.2. Hovedtall	s. 6
	3.3. Bruk etter sjanger og fag	s. 8
	3.4. Bruk etter utgivelsesår	s. 9
	3.5. Forholdstall - antall verk : antall sider vist	s. 10
	3.6. De 10 mest aktive brukerne	s. 10
	3.7. De 10 mest besøkte titlene	s. 13
	3.8. Bruk av tjenesten : utlån gjennom bibliotek	s. 13
	3.9. Bruk av tjenesten : salg	s. 15
	3.10. Intervjuundersøkelse	s. 16
4	Sammenfattende vurdering	s. 18
5	Vegen videre	s. 20

Styringsgruppe for prosjektet

Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein (NB), generalsekretær Trond Andreassen (NFF),
generalsekretær Mette Møller (DnF), advokat Mathias Lilleengen (DnF)

Arbeidsutvalg for prosjektet

Prosjektleder Stig Bang (NB), dagl. leder Thomas Nygaard (PT), dagl. leder Mads Liland (LINO)

Faglig konsulent

Professor Ragnar Waldahl (UiO)

"... older content tends to score higher because it's had longer to accumulate incoming links. In other words, search inverts the usual priority of content; older is often the better."

[Chris Anderson – "The Long Tail", 2006]

0. Sammendrag

Nasjonalbiblioteket og representanter for norske rettighetshavere har samarbeidet om et pilotprosjekt der norske rettighetsbelagte åndsverk gjøres digitalt tilgjengelig over Internett. Nordområdeprosjektet ble lansert 24. april 2007, og skal løpe fram til utgangen av 2009. I tillegg til å formidle kunnskap om Nordområdene har formålet med prosjektet vært å skaffe reelt erfaringstilfang med bruken av digitaliserte bøker og tidsskrifter på nett. Denne rapporten bygger på statistisk analyse av brukeratferd i nettsjeneren, tall fra biblioteklån og salg av verkene i samme periode, samt en nettbasert intervjuundersøkelse. Noen hovedfunn fra analysen:

Hele halen logrer

Undersøkelsen viser at alle fagområder og sjangre er etterspurt, og hele 87% av titlene er besøkt.

Positiv leseopplevelse

55% av de som ble spurt svarte at det er "OK" til "Svært bra" å lese bøker og tidsskrifter på nett.

Tid genererer besøk

Fra april 2008 til oktober 2008 økte antall viste sider med 59% til tross for at tilveksten i tjenesten var minimal, og uten at det ble gjort spesielle tiltak for å øke oppmerksomheten omkring tjenesten.

Tjenesten brukes som bibliotek, ikke lesesal

I gjennomsnitt ser hver bruker på 5 unike sider i hver bok og 2 sider i hvert tidsskrift, men besøker gjerne tjenesten flere ganger og ser på de samme sidene, slik at antallet sideoppslag i gjennomsnitt er 14 for bøker og 5 for tidsskrift.

Alt vokser - noe vokser mer

Alle titlene i tjenesten har økt bruk i løpet av rapportperioden, men relativt sett øker de mest populære titlene mest.

Søkemotorer

Da Google og de andre søkemotorene fikk tilgang til metadataene i tjenesten i januar 2008, økte antallet besøkte objekter per måned med 61% sammenlignet med 2007.

Eldre materiale er ikke dødt

65% av de besøkte titlene er 11 år eller eldre i forhold til utgivelsesår.

1. Bakgrunn for pilotprosjektet

Norske forfattere, forlag, tidsskriftutgivere og andre rettighetshavere og Nasjonalbiblioteket har som felles mål å gjøre litteratur og annet rettighetsbelagt materiale tilgjengelig, samt gi allmennheten innblikk i og kunnskap om mangfoldet i den norske kulturarven.

Som et ledd i nå dette målet, har Nasjonalbiblioteket og representanter for norske rettighetshavere¹ i et par års tid samarbeidet om et pilotprosjekt der norske verk gjøres digitalt tilgjengelig over Internett innenfor et nærmere avtalt emneområde – **nordområdene**. Målsettingen med pilotprosjektet er blant annet å høste erfaringer med teknologiske løsninger, lenkeproblematikk, avtalemekanismer, brukeratferd og annet erfaringstilfang som kan danne grunnlaget for eventuelle framtidige avtaler om digital formidling av rettighetsbelagt materiale.

Nordområdene ble valgt som utgangspunkt for pilotprosjektet fordi temaet er høyaktuelt. Regjeringas fokus på nordområdene som geopolitisk område åpner for mange problemstillinger og stofftilfang fra mange kilder. Å samle det mest relevante materialet på ett sted ville være et viktig bidrag til kunnskapen om nordområdene, især når verkene kunne presenteres i fulltekst på nett. Utvalget besto av fag- og skjønnlitteratur med spredning i utgivelsesår, der de nyeste titlene var årsgamle utgivelser.

Nasjonalbiblioteket sto for utvalg, digitalisering og tekniske løsninger, mens rettighetsorganisasjonene håndterte klarering av rettighetene for bruk av verkene. Den omfangsrike lenkesamlinga kom til med bistand fra Barentssekretariatet og Nordområdestudiet ved Høgskolen i Bodø.

Vilkårene for samarbeidet mellom Nasjonalbiblioteket og rettighetsorganisasjonene er nedfelt i et eget avtaledokument, se <http://www.nb.no/nordomradene/>.

Pilotprosjektet ble lansert 24. april 2007. Etter ett år ble erfaringene oppsummert i en kvantitativ analyse av brukeratferd per 24. april 2008 (se <http://www.nb.no/nordomradene/Nordomradene-midtsveirapport.pdf>). I denne evalueringen er "midtsveirapporten" utvidet og all erfaringsdokumentasjon er utdypet og ajourført per 1. oktober 2008.

2. Beskrivelse av funksjonalitet. Definisjoner

Definisjoner

I denne prosjektrapporten defineres følgende begreper slik:

Med **bruker** menes en person med unik IP-adresse². Når det gjelder begrepet **antall unike IP-adresser** (for eksempel i tabell 1), er det justert for brukere som har besøkt både bok og tidsskrift.

Et **besøk** skjer når en bruker åpner et digitalt dokument for nærmere studium. Hvis en bruker "besøker" først en bok for deretter å skifte til tidsskrift, er dette registrert som to besøk.

En **visning** av en eller flere boksider eller tidsskriftsider pågår når en bruker "besøker" ett verk og studerer siden/-ene på dataterminal. En side "vises".

Et **objekt** er en samlebetegnelse for alt materiale som tilbys i tjenesten (bok, tidsskrift, foto, radioprogram). I rapporten brukes objektbegrepet under pkt 3.6 og sporadisk under pkt. 3.2; ellers knyttes analysene til bøker og tidsskrift.

Med **antall unike sider** menes summen av de sidene som brukerne har til disposisjon.

Med **antall unike sider vist** menes antall unike sider som brukerne *de facto* har

¹ Rettighetshaverne er representert ved Den norske Forleggerforening, Den norske Forfatterforening, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Norsk kritikerlag og Forvaltningsorganisasjonen LINO. LINO har etter særskilt avtale med BONO, GRAFILL, Forbundet Frie Fotografer og Norges Fotografforbund fått fullmakt til å inngå avtale på vegne av medlemmene i disse organisasjonene i pilotprosjektet.

² For definisjon av IP-adresse, se pkt. 3.1 nedenfor.

benyttet seg av.

Med **antall sider vist** som egen kategori fanger man opp det forholdet at en unik side er vist flere ganger, enten ved én eller flere brukere.

Med **tidsskrift** menes en artikkel i et tidsskrift eller kapittel i en bok med flere bidragsytere (samleverk).

I rapporten kan det forekomme noen mindre unøyaktigheter (for eksempel fremkommer i noen tilfeller metadata og statistiske data som inkongruente), uten at dette har særlig virkning på resultatene. I NBs katalog er tidsskrift registrert på tittelnivå (*Ottar, Geo, Fauna* osv.) mens artikkeltittel ikke registreres. I flere tilfeller er det mer enn én rettighetsklarert artikkel i ett nummer av et tidsskrift. Dermed er antallet artikler i virkeligheten noe høyere enn antallet "tidsskrift" som logges og analyseres.

Søk og gjenfinning i Nordområdematerialet

Det er to hovedveier inn til materialet: den ene er gjennom portalsida <http://nb.no/nordomradene>. Den andre er gjennom søk i Nasjonalbibliotekets samling. Dette er et integrert søk som gjør oppslag i mange forskjellige kildedatabaser, på tvers av materialtype og faggrenser. Alt materiale som faller inn under Nordområdeprosjektet, er imidlertid merket i Nasjonalbibliotekets katalog, og søkemotoren gjenkjenner det og oppretter ei egen "Nordområdesamling" på nett. Nordområdesamlinga består av 395 bøker, 248 tidsskrifter, 401 nettsider, 1547 fotografier og 19 radioprogrammer.³ Søket kan avgrenses slik at det bare søkes innenfor denne delmengden av indeksen.

Fulltekstvisning av bøker og tidsskrifter

Bøkene i NBdigital OCR- og strukturbehandles, og påføres supplerende metadata. Teksten som fremkommer ved OCR-behandlingen, indekseres i NBs søkemotor sammen med metadata. Nordområdematerialet behandles ikke annerledes.

Det er altså mulig å søke på tradisjonelt vis etter tittel og forfatter (metadata), og på samme tid søke etter ord og fraser i selve innholdet (fritekst). Ved søketreff i teksten kommer brukeren inn på de sidene i boka der frasen ble funnet og kan bla videre derfra. Det gjøres også en automatisert strukturanalyse der en eventuell innholdsfortegnelse annoteres, og der sidenummer i boka verifiseres slik at den digitale visninga forholder seg til den faktiske pagineringa.

Brukeren kan bla i verket, gå til et gitt sidenummer og velge mellom forskjellig kvalitet og visningsmåter. Sidene som vises fram er jpg-bilder av reelle boksider. De opptrer som enkeltbilder. Det er ikke lagt til rette for utskrift av sidene.

Tidsskrift scannes i sin helhet, men det legges begrensninger på tilgangen slik at brukeren bare kan lese artikler som er rettighetsklarerte innenfor avtalen.

Bibsys-brukere kan gå direkte fra bokvisning til bestilling av boka gjennom Bibsys. Brukere som ønsker å kjøpe boka, kan gå via kjøpslinken til en salgstjeneste som driftes av rettighetshaverne, kjøpe boka eller bestille print-on-demand av verker som ikke finnes i handel.

Nordområdeportalen

Når et brukersøk gir treff i materiale som er merket "nordområdene" i katalogen, eller søkeordet finnes på ei predefinert liste med nordområderelaterte emneord, aktiveres et "supertreff" som er inngangen til portalsida om Nordområdene: <http://www.nb.no/nordomradene/>. Her settes Nordområdebegrepet i en breiere kontekst, med aktuelle nyheter, artikler, presentasjoner og ei stor lenkesamling til aktuelle nordområderessurser i hele verden.

Synlighet

³ Portalsida <http://nb.no/nordomradene> inneholder lenker til mer enn 200 nettsted/nettdokumenter med innhold som utgjør kjernestoff om nordområdetemaet. Mange av disse verkene er født digitalt og ligger i åpne forskningsarkiver utenfor Nasjonalbiblioteket. De havner dermed ikke i indeksen over digitaliserte nordområdeobjekter, blir ikke søkbare i NBdigital, og vil følgelig ikke ha innflytelse på tallene i undersøkelsen.

Digitale objekter i Nasjonalbiblioteket ligger ikke åpne for indeksering i de store søkemotorene. For bøker og tidsskrift i Nordområdematerialet ble det satt opp åpne websider slik at metadatene kunne eksponeres mot Google og andre søkemotorer. Materialet har derfor vært søkbart utenfor NBdigital etter 16. januar 2008.

Bortsett fra redaksjonell omtale i dagspressen, etermedia og bransjetidsskrift er ikke tjenesten bekjentgjort via avisannonsering, TV-reklame eller annen betalt markedsføring.

3. Erfaringer

3.1 Beskrivelse av statistikkverktøyet

Tilgang til informasjon som er omfattet av avtalen i prosjektet, er basert på NBs ordinære digitale bibliotek, NBdigital. Tjenesten er en forholdsvis standard webtjeneste, og gir tilgang til de fleste informasjonstypene på digital form som ligger i NBs samling.⁴ All tilgang til digitale objekter logges. I denne sammenhengen er digitale objekter for eksempel ett lydklipp, én bokside eller ett fotografi. Loggene inneholder opplysninger som for eksempel IP-adresse⁵ for brukeren, tidspunkt og referanse til objektet som er vist.

Logger overføres daglig fra flate filer til en relasjonsdatabase som er spesielt bygget opp for å gi statistikk. Database holder bare på logininformasjon og gir dermed effektiv, fleksibel og dynamisk tilgang til loggedata. Brukerne blir anonymiserte ved at IP-adresser endres til identifikatorer som ikke kan spores, men de er likevel unike slik at det er mulig å knytte brukeratferd til de enkelte anonymiserte IP-adressene.

Det er verd å understreke at én IP-adresse i loggene i enkelte tilfelle vil kunne representere flere brukere på grunn av at IP-adressene tildeles dynamisk eller på grunn av at det ligger nett basert på private adresser bak én IP-adresse (NAT⁶). Dermed hefter det en viss usikkerhet om hvorvidt en IP-adresse representerer én bruker.

Basert på datagrunnlaget gjøres det utdrag, sammenstillinger og enkelte beregninger. All funksjonalitet er skreddersydd for formålet og utviklet av NB. Mye av det som presenteres brukeren er basert på avgrensinger som brukeren gjør, og prosessering må skje i tilgangsyeblikket. Grunnlaget for analysen vil aldri være eldre enn ca ett døgn.

3.2 Hovedtall

Beskrivelse av analysen

Poenget med denne analysen er å beskrive de overordnede tallstørrelsene og kartlegge noen endringer fra aprilgjennomgangen, samt oppdatere en del andels- og endringsverdier i forhold til tallene per 1. oktober.

Resultatene

Tallene i tabell 1 viser at antall titler som er besøkt utgjør 87% av samlet antall som er tilgjengelig i tjenesten; dette er en økning på 12% i perioden april til oktober 2008. Tallene for bøker og tidsskrift er henholdsvis 89% og 85%. Andelen unike sider som er vist, utgjør 19% av antall unike sider som er tilgjengelig. Antall viste sider samlet er 59% høyere i oktober enn i april; for bøker er økningen 66%, for tidsskrift 26%.

I januar 2008 ble metadataene i tjenesten åpnet mot, og indeksert av søkemotorene. Etter dette kan man konstatere at antall objekter besøkt per måned i 2008 er 61 % høyere enn gjennomsnittlige månedstall i 2007. (Tallet fremkommer ved analyse av grunndataene, men er ikke tatt med i tabellen nedenfor.)

⁴ Per 1. oktober 2008 består den digitale samlingen av 200 000 aviser, 365 000 bilder, 75 000 bøker, 500 filmer, 1000 timer musikk, 300 000 timer radio og 250 tidsskrifter.

⁵ IP-adresse (Internet Protocol adresse) er den adressen som brukes i Internett for enheter som skal kunne adresseres, og den er basert på en tallkombinasjon som gjør det mulig å finne veien fram i nettet.

⁶ NAT, Network Address Translation, brukes for å endre IP-adresser i rutere og brannvegger. Ved hjelp av denne metoden kan mange uoffisielle/private IP-adresser dele én offisiell IP-adresse.

Hovedtall Kategori	24.04.08		01.10.08		Endring
	Verdier	Andel	Verdier	Andel	
Antall titler	624		643		3 %
* herav bøker	394		395		
* herav tidsskrift	230		248		
Antall unike sider	81473		82341		1 %
* herav bøker	71425		71748		
* herav tidsskrift	10048		10593		
Antall unike IP-adresser	2482		3318		34%
* herav bøker	2013		2683		
* herav tidsskrift	801		878		
* andel bok + tidsskrift	13,40 %		7,32%		
Antall besøk	4605		5280		15 %
* herav bøker	3524		4150		
* herav tidsskrift	1081		1130		
Antall titler besøkt	500	80 %	561	87 %	12 %
* herav bøker	308	78 %	350	89 %	
* herav tidsskrift	192	83 %	211	85 %	
Antall unike sider vist	12157	15 %	15684	19 %	24 %
* herav bøker	10535	15 %	13955	20 %	
* herav tidsskrift	1622	16 %	1729	16 %	
Antall sider vist	27753		44055		59 %
* herav bøker	23014		38099		66%
* herav tidsskrift	4739		5956		26%
Forholdstall (gjennomsnitt)					
Antall sider vist : antall besøk					
* bøker	7,10		9,18		
* tidsskrift	4,38		5,27		
Antall sider vist : antall unike IP					
* bøker	12,43		14,20		
* tidsskrift	5,92		5,27		
Antall unike sider vist : antall unike IP					
* bøker	5,23		5,20		
* tidsskrift	2,02		1,97		
Antall unike sider vist : antall besøk					
* bøker	2,99		3,36		
* tidsskrift	1,50		1,53		

Tabell 1: Hovedtall

Vurdering

Oktober tallene stadfester trenden fra april ved at brorparten av titlene (87%) som tilbys i tjenesten er besøkt; økningen er på 12 %. Etter prosjektledelsens syn er disse tallene en bekreftelse på at både tjenesten og innholdet blir opplevd av publikum som attraktive (mer om dette senere). Det faktum at antall sider vist har økt med 59% i perioden april til oktober 2008, er en ytterligere bekreftelse på dette, og det til tross for at tilveksten i tjenesten har vært minimal i samme periode. Eller om en vil: brukerfrekvensen i tjenesten øker med lengden av prosjektperioden. At antall unike sider vist utgjør knapt 20%, skjuler store variasjoner, som vi skal se nedenfor. Endelig kan man registrere at eksponeringen av metadataene mot søkemotorene bidrar vesentlig til økningen i brukerfrekvens.

3.3 Bruk etter sjanger og fag

Beskrivelse av analysen

I april ble de 100 mest besøkte titlene analysert – bøker og tidsskrift samlet. I oktoberanalysen er apriltallene brutt ned på sjangernivå, men fortsatt basert på de samme 100 titlene. Oktobertallene er basert på samtlige titler i tjenesten.

Resultatene

Som man ser (Tabell 2), har det skjedd en viss vridning i tallverdiene fra april til oktober. Vridningen kommer til syne ved at tidsskriftandelen "vokser", og at det skjer en viss utjevning mellom fagområdene. For eksempel dempes historiefagets dominerende stilling i april til fordel for samfunnsfagene, reiselitteratur og naturfagene.

Sjanger og fag		
Kategori	24.04.08 *	01.10.08
Tidsskrift	31 %	38 %
# herav skjønnlitteratur	0 %	0
# herav faglitteratur	100 %	100 %
Fag		
(Kultur)historie, biografier	65 %	56 %
Samfunnsfag, strategiske studier	26 %	8 %
Natur, friluft, reiser	6 %	20 %
Språk, litteratur	3 %	16 %
Bøker	69 %	62 %
# herav skjønnlitteratur	13 %	17 %
# herav faglitteratur	87 %	83 %
Fag		
(Kultur)historie, biografier	70 %	52 %
Samfunnsfag, strategiske studier	13 %	20 %
Natur, friluft, reiser	7 %	24 %
Språk, litteratur	10 %	4 %
Bøker og tidsskrift samlet	100 %	100 %
# herav skjønnlitteratur	9 %	10 %
# herav faglitteratur	91 %	90 %
Fag		
(Kultur)historie, biografier	68 %	54 %
Samfunnsfag, strategiske studier	7 %	15 %
Natur, friluft, reiser	17 %	22 %
Språk, litteratur	8 %	9 %

* Tallene for april er basert på de 100 mest viste titlene (ordnet etter IP-adresser).

Tabell 2: Bruk etter sjanger og fag.

Vurdering

Ut fra tallmaterialet er det etter prosjektledelsens syn uråd å trekke entydige slutninger om årsakene til de utviklingstrekkene som er dokumentert. Både tidsfaktoren og det forhold at fagområdene og sjangernesskillene fordeler seg ulikt i "popularitets"- skalaen, kan være mulige forklaringer.

3.4 Bruk etter utgivelsesår

Beskrivelse av analysen

I april ble 280 titler analysert, - for bøker og tidsskrift samlet. Nå er apriltallene brutt ned på sjangernivå, men fortsatt basert på de 280 titlene. I oktobertallene er alle titlene i tjenesten lagt til grunn, - på sjangernivå og samlet.

Bruk etter utgivelsesår		
Kategori	24.04.08 **	01.10.08
Tidsskrift		
Utgivelsesår *	0 %	0 %
1 - 2 år	9 %	6 %
3 - 6 år	8 %	11 %
7 - 11 år	18 %	16 %
> 11 år	65 %	67 %
Bøker		
Utgivelsesår *	0 %	0 %
1 - 2 år	8 %	7 %
3 - 6 år	11 %	15 %
7 - 11 år	16 %	14 %
> 11 år	65 %	64 %
Bøker og tidsskrift samlet		
Utgivelsesår *	0 %	0 %
1 - 2 år	8 %	6 %
3 - 6 år	12 %	14 %
7 - 11 år	17 %	15 %
> 11 år	62 %	65 %

* Definert som 2007. Ingen verk i tjenesten
** Tallene for april er basert på de 280 mest viste titlene (ordnet etter IP-adresser).

Tabell 3: Bruk etter utgivelsesår.

Resultatene

I oktober utgjør andelen av titlene i tjenesten som er 11 år eller eldre, hele 65%; det er litt høyere enn i april. Ellers kan man legge merke til at det er bare mindre forskjeller i denne analysen mellom bøker og tidsskrift.

Vurdering

At tallene for tidsskrift og bøker langt på veg er sammenfallende, kan betraktes som overraskende. En amerikansk undersøkelse⁷ som prosjektledelsen har hatt tilgang til, signaliserer en sterkere aktualitetsprofil ved digital bruk av tidsskrift sammenlignet med slik bruk av bøker. Årsaken til forskjellen kan være at nevnte gransking kartlegger digital bruk blant studenter; både selve studiesituasjonen, faglig orientering og alderssammensetning blant respondentene vil her skille seg fra brukerne av nordområdetilbudet. På den andre siden synes tallene som herværende evaluering bygger på, å antyde at tjenesten benyttes til en rekke formål, og oppfattes som en mangfoldig og 'åpen' ressurs, slik et bibliotek fungerer og skal fungere. "Fotsporsanalysen" nedenfor (se pkt. 3.6) synes å underbygge denne antakelsen.

⁷ "There was a focus of interest in the most recent articles. Twenty-two per cent of pages viewed were published in the current year, 42 per cent were one to three years old, 24 per cent were four to seven years old and 12 per cent were over seven years old." Sitert fra David Nichols et al.: "What does usage data tell us about users?", i programheftet til konferansen "Online Information", London 4.-6. desember 2007, s. 84.

3.5 Forholdstall – antall verk : antall sider vist

Beskrivelse av analysen

Denne undersøkelsen tar sikte på å undersøke hvor store andeler av antall viste sider som kan tilskrives de 2, 20 og 100 mest besøkte titlene. I april ble bøker og tidsskrift analysert samlet; i tabell 4 er tallene brutt ned på sjangernivå.

Antall verk : antall sider vist		
	24.04.0	
Kategori	8	01.10.08
Tidsskrift		
2 verk	8 %	8 %
20 verk	33 %	27 %
100 verk	76 %	77 %
Bøker		
2 verk	7 %	7 %
20 verk	30 %	30 %
100 verk	66 %	75 %
Bøker og tidsskrift samlet		
2 verk	5 %	1 %
20 verk	25 %	27 %
100 verk	60 %	64 %

Tabell 4: Antall verk : antall sider vist basert på de 100 mest viste titlene (ordnet etter IP-adresser).

Resultatene

Oktobertallene samlet viser at andelene for de tre gruppene er henholdsvis 1% (litt lavere enn i april), 27% og 64% (litt høyere enn i april). Ser man på undergruppene, ser man at de 100 mest besøkte titlene utgjør henholdsvis 77% (tidsskrift) og 75% (bøker).

Vurdering

Det kan virke oppsiktsvekkende at de 100 mest besøkte titlene (bøker) representerer 75% av antall sider vist, og at andelen vokser med nær 10 prosentpoeng i perioden april til oktober 2008. Det må bety at de øvrige boktitlene i tjenesten som er besøkt, har en relativt mindre interesse. Prosjektledelsen vurderer dette slik at vi står overfor en slags "normalfordeling", der de 100 "trekker halen etter seg"; det kan være en naturlig slutning siden det er på de 100 at veksten i trafikken er størst. Den relative frekvensøkningen på resttitlene er fortsatt der, men effekten blir en vridning i prosentandelene. Dette fenomenet underbygges av det faktum at antall sider vist i perioden april til oktober økte med 59% (se tabell 1 ovenfor). Det ser altså ut til at visning av titler øker langs hele den lange halen, og at de mest besøkte titlene vokser mest.

3.6 De 10 mest aktive brukerne

Beskrivelse av analysen

I tabell 5 har man isolert de 10 mest aktive brukerne og kartlagt hvor mange objekter de har besøkt, hvor mange unike sider de har brukt, og hvor mange sider som er vist i alt. Legg merke til at i denne analysen er det også tatt med disse brukernes interesse for foto og radioinnslag ("Annet"), som også ligger i tjenesten. Endelig er det foretatt en analyse av tallene i tabellen for å "følg" den enkelte bruker gjennom materialet.

Resultatene

Man ser av tallene at de 10 brukerne har et høyst varierende bruksmønster; mens noen besøker et stort antall titler, viser andre interesse for en knapp håndfull. Man ser også at interessen for andre objekter enn bøker og tidsskrift er beskjeden i denne brukergruppa.

De 10 mest aktive brukerne						
Bruker		Antall unike sider	Antall sider vist	Vist : vist	Antall objekt besøkt	Andel objekt besøkt
Bruker 6932		799	1278	2,62 %	31	1,30 %
	Bok	640	1049			
	Tidsskrift	149	218			
	Annet	10	11			
Bruker 11142		763	763	1,56 %	383	17,34 %
	Bok	414	414			
	Tidsskrift	349	349			
	Annet	0	0			
Bruker 9059		755	755	1,50 %	378	17,11 %
	Bok	406	406			
	Tidsskrift	349	349			
	Annet	0	0			
Bruker 10758		340	588	1,20 %	19	0,86 %
	Bok	324	565			
	Tidsskrift	16	23			
	Annet	0	0			
Bruker 7173		396	534	1,09 %	3	0,14
	Bok	396	534			
	Tidsskrift	0	0			
	Annet	0	0			
Bruker 4727		465	486	0,99 %	65	2,94
	Bok	407	424			
	Tidsskrift	46	50			
	Annet	12	12			
Bruker 3		299	505	1,03 %	76	3,44 %
	Bok	228	416			
	Tidsskrift	60	76			
	Annet	11	13			
Bruker 3974		245	468	0,96 %	10	0,45 %
	Bok	244	466			
	Tidsskrift	0	0			
	Annet	1	2			
Bruker 9460		425	449	0,92 %	265	12,00 %
	Bok	222	232			
	Tidsskrift	203	215			
	Annet	0	0			
Bruker 19727		391	427	0,87 %	264	11,95 %
	Bok	390	241			
	Tidsskrift	219	186			

	Annet	171	0			
SUM		4878	5573	11,41 %		
	Bok	3671	4747			
	Tidsskrift	1391	1521			
	Annet	205	38			
I tjenesten		16976	48862	100 %	1124	100 %
	Bok	13955	38099	77,97 %	357	31,73 %
	Tidsskrift	1729	5956	12,19 %	214	19,04 %
	Annet	1292	4807	9,84 %	553	49,20 %

Tabell 5: De 10 mest aktive brukerne.

Nettstedet Nordområdene er bygget opp på en måte som muliggjør mange ulike måter for brukeren å manøvrere rundt i det tilgjengelige materialet på. Dette reflekteres også i den faktiske bruken av materialet.

Prosjektgruppa har studert de 10 mest aktive brukeres bevegelser gjennom et tilfeldig utvalg av de titler hver enkelt har vært innom. De kommer inn på det enkelte verk enten ved å klikke på en link på selve tittelen i verket eller ved å klikke på en link til den sida i verket hvor deres søkebegrep har fått tilslag. Uansett hvilken av disse to måtene brukerne har kommet inn på et konkret digitalt objekt er de videre bevegelser i verket tilsynelatende mer avhengig av de intensjoner brukeren har ved å oppsøke verket enn ved funksjonalitet ved tjenesten.

Tidsintervallene fra ett objekt til det neste antyder hvorvidt de kun blar eller faktisk leser teksten i de enkelte oppslagene. Noen brukere blar hastig noen sider frem og tilbake i verket før de går videre til et nytt verk og/eller forlater tjenesten, mens andre brukere arbeider seg mer systematisk fremover eller tilbake i verket. Blant de brukerne som har hatt en mer systematisk tilnærming til verkene, ser vi også at så vel innholdsfortegnelse som referanselister oppsøkes hyppig.

Blant de 10 mest aktive brukerne er det funnet kun én som i ett tilfelle (Ailo Gaups roman *Natten mellom dagene*, Gyldendal 1992) etter all sannsynlighet har lest verket fra perm til perm. I de fleste tilfeller blas det i deler av verket, enten systematisk eller mer tilfeldig. Blant de mer systematiske brukerne finner vi tilfeller hvor de sannsynligvis i et verk har funnet en referanse til et annet verk, for deretter å "hoppe" til dette verket og derfra enten tilbake igjen eller videre til ytterligere et verk. Vi finner også at brukere som har oppsøkt tidsskrift i større grad leser/blar gjennom artiklene i sin helhet enn brukere som oppsøker bøker.

Nettstedet inneholder mange ulike former for objekter i tillegg til bøker – tidsskrift, fotografier, lydopptak m.m. Det er et påfallende trekk at brukerne i hovedsak oppsøker tekster – enten tidsskriftsartikler eller boksider⁸.

Vurdering

Bakgrunnstallene for denne tabellen viser at jo færre verk en bruker besøker, jo flere sider blir lest. Ett eksempel: bruker nr. 7173 har besøkt tre titler; en av disse er en roman som trolig er lest fra begynnelse til slutt. Tidsforbruket, som kan dokumenteres, substansierer antakelsen om at romanen faktisk er lest i sin helhet.

I den grad man kan trekke noen generelle slutninger ut fra analysen av brukeratferden, må den være at brukerne har benyttet tjenesten på samme måte som de ville benytte seg av boksamlinger i biblioteker: de plukker ut bøker og tidsskrift som virker interessante og blar litt i dem for å danne seg et bilde av hvorvidt de passer i forhold til brukerens ønsker/behov. Nettstedet Nordområdene blir et nettbasert bibliotek. I liten grad benyttes nettstedet som "lesesal" – de færreste brukere leser større utdrag på skjermen.

⁸ En bruker har tydeligvis vært opptatt av illustrasjoner/fotografier, men har lett opp disse i bokillustrasjoner eller fotografgjengivelser i bøker.

3.7 De 10 mest besøkte titlene

Beskrivelse av analysen

Analysen i tabell 6 beskriver bruken av de ti mest besøkte titlene per oktober 2008, og analyserer hvordan brukerne navigerer gjennom dem.

Resultatene

I april var alle de 10 titlene faglitterære; i oktober er det to skjønnlitterære verk på 2. og 3. plass. Og i begge tilfellene er alle de unike sidene vist; de to verkene er besøkt av henholdsvis 159 og 133 unike IP-adresser. Historiske verk dominerer lista som i april, med to innslag av faggruppa språk og litteratur i tillegg.

De 10 mest besøkte titlene						
Tittel	Unike sider	Unike sider vist	Andel	Antall sider vist	Antall unike IP-adr.	Antall sider vist/IP
I nasjonalstatens tid	583	357	61 %	1439	222	6,5
Pan	101	101	100 %	1065	159	6,7
Benoni	165	163	100 %	1298	133	9,8
Norges religionshistorie	587	168	29 %	948	122	7,8
I kongenes tid	477	326	68 %	790	90	8,8
Historien om Nord-Norge	517	198	38 %	581	88	6,6
No. polarhist. Rikdommen	605	112	19 %	311	86	3,5
Knut Hamsun	29	29	100 %	368	83	4,4
Mot rikare mål å trå	383	127	33 %	1254	80	15,7
Norge	457	93	20 %	238	77	3,1
SUM	3904	1675	43 %	8288		
I tjenesten	82341	15684	20 %	44055	3318	13,3
Andel	4,70 %	11 %		19 %		

Tabell 6: De 10 mest besøkte titlene

Vurdering

Som i analysen under forrige avsnitt (pkt. 3.6 ovenfor) dokumenterer også denne at brukermønstrene varierer mye. Ut fra fotsportsanalysen kan man generelt si at skjønnlitterære verk blas i og leses mer enn hva tilfellet er for faglitteratur (vurderingen som er gjort i forrige avsnitt – man leter etter vitenskilder som kan passe i forhold til brukernes behov – i særlig grad gjelder dette for faglitterære verk). Endelig dokumenterer fotsportsanalysen at Hamsuns *Pan* sannsynligvis leses i sin helhet.⁹

3.8 Bruk av tjenesten : utlån gjennom bibliotek

Beskrivelse av analysen

Prosjektgruppa har innhentet oversikter over utlån av litteraturen i Nordområdeprosjektet fra Bibliofil (folkebibliotekene) og Bibsys (fagbibliotekene). Oversiktene fra de to har blitt sammenstilt og sammenlignet.¹⁰ Analysen gjelder bare bøker, ettersom det ikke er mulig å hente ut lånedata for enkeltartikler i tidsskrift.

⁹ Sammen med eksempelet som omtales i forrige avsnitt, er dette de to eneste tilfellene, av de som er analysert, som er lest fra perm til perm.

¹⁰ Sammenstilt oversikt ligger på <http://nb.no/nordomradene>

Resultatene

Oversiktene viser en økning i utlånet av Nordområde-litteraturen fra bibliotekene på ca. 24 % fra oppstart av prosjektet og frem til 1. oktober 2008. Videre ser vi at for 58 % av samtlige 391 titler i oversikten har det vært en økning i utlånene, mens det har vært et fall i utlånene for ca 34 % av titlene. Ca. 8 % av titlene har holdt seg stabile i prosjektperioden.

Det er ikke grunnlag for å hevde at økningen i utlånet ene og alene skyldes pilotprosjektet. Ytterligere sammenlignende studier av generell utlånstatistikk satt opp mot disse utdragene må til for å evt. kunne isolere pilotprosjektets effekt på utlånstatistikken.¹¹

Men det er grunnlag for å anta at pilotprosjektet har vært en medvirkende årsak til økningen i utlån: Økningen er for høy til å kunne anses som tilfeldig, og brorparten av veksten i utlån har skjedd det siste året – nærmere to år etter at Regjeringen annonserte sin satsning på Nordområdene. Det er også et sammenfall i tid mellom eksponering mot søkemotorer og medieomtale av pilotprosjektet på den ene side og økningen i utlån av litteraturen på den annen side.

Forholdet mellom de 10 mest populære titlene i pilotprosjektet og utlån av samme titlene framgår av tabell 7.

Bruk av tjenesten : utlån gjennom bibliotek					
Tittel	Antall unike IP-adresser	Utlån	Utlån	Endring i utlån	Endring %
		24.04.06- 23.04.07	24.04.07- 31.09.2008		
De 10 mest besøkte titlene i tjenesten					
I nasjonalstatens tid, 1814-1940	222	65	95	30	46,15 %
Pan	159	1155	1310	155	13,42 %
Benoni	133	97	143	46	47,42 %
Norges religionshistorie	122	74	103	29	39,19 %
I kongenes tid, 900-1814	90	78	133	55	70,51 %
Historien om Nord-Norge	88	166	144	-22	-13,25 %
Norsk polarhistorie. Rikdommene	86	Ikke i materialet	Ikke i materialet	Ikke i materialet	Ikke i materialet
Knut Hamsun	83	6	12	6	100,00 %
Mot rikare mål å trå	80	2	0	-2	-100,00 %
Norge - et lite stykke verdenshistorie	77	107	117	10	9,35 %
SUM	1140	1750	2057	307	23,64 %
10 titler med størst økning i utlån					
For kjærlighetens skyld: roman	14	281	1542	1261	448,75 %
Norsk-russisk ordbok	18	579	870	291	50,26 %
Den store boken om Norge	56	467	746	279	59,74 %
Blod, snørr og tårer	4	807	987	180	22,30 %
Norge på langs	15	430	594	164	38,14 %
Pan	172	1155	1310	155	13,42 %
Huset med den blinde glassveranda	30	1299	1452	153	11,78 %
Nådeløs villmark	5	884	1037	153	17,31 %
Norges bunader og samiske folkedrakter	15	501	639	138	27,54 %
90 dager på loffen i Børgefjell	3	416	522	106	25,48 %

¹¹ Lånefunksjon med direkte lenke fra treffsida til utlån kom i drift 10. januar 2008.

SUM	6819	9699	2880	29,55 %¹²
------------	-------------	-------------	-------------	-----------------------------

Tabell 7: Bruk av tjenesten: utlån gjennom bibliotek

I overveiende grad er det også her en økning i utlånene av bøker som også er tilgjengelige i pilotprosjektet, men det ser ikke ut til at det er noen direkte sammenheng mellom antall besøk på titlene og faktisk utlån av de samme titler. Utlånsøkningen for disse 10 titlene er dog relativt stor – nærmere 24 % økning.

Som det videre fremgår av tabell 7, har man også snudd på perspektivet og sett på hvordan de 10 titlene som økte mest i utlån i bibliotekene står i forhold til oppslag i Nordområde-prosjektet. Tallene viser at det ikke kan dokumenteres noe direkte sammenfall mellom de titler som har hatt en størst økning i utlån og antallet unike besøkende til de samme titler på nettstedet. Utlånsøkningen for disse 10 titlene er dog relativt stor – i gjennomsnitt nesten 30 %.

Vurdering

En kan ikke se bort fra at regjeringas fokus på nordområdene som politisk hovedarena har ført til en generell økning i interesse for nordområdemateriale. En tentativ konklusjon på tallene ovenfor blir likevel at pilotprosjektets eksistens har bidratt til en økning i utlånene av den litteraturen som er omfattet av prosjektet, men at det ikke nødvendigvis er noen klar, direkte sammenheng mellom faktiske oppslag på nettstedet og påfølgende utlån av de samme titlene i bibliotekene.

3.9 Bruk av tjenesten : salg

Beskrivelse av analysen

For de to periodene som ligger til grunn for utlånsanalysen, er det også hentet inn tall fra forlagene for salg av Nordområde-titler (se tabell 8). Salgsportalen i tjenesten ble lansert 19. juni 2008.

Resultatene

Bruk av tjenesten : salg					
Tittel	Antall unike IP-adresser	Salg 24.04.06-23.04.07	Salg 24.04.07-01.10.08	Endring	Endring %
De 10 mest besøkte titlene i tjenesten					
I nasjonalstatens tid, 1814-1940	222	664	14	-650	-97,98 %
Pan	159	38	265	227	597,37 %
Benoni	133	17	65	48	282,35 %
Norges religionshistorie	122	68	29	-39	-57,35 %
I kongenes tid, 900-1814	90	661	12	-649	98,18 %
Historien om Nord-Norge	88	234	1044	810	346,15 %
Norsk polarhistorie - Rikdommene	86	18	55	37	205,56 %
Knut Hamsun	83	0	0	0	0,00 %
Mot rikare mål å trå Norge - et lite stykke verdenshistorie	80	12	9	-3	-25,00 %
	77	704	706	2	0,28 %
SUM	1140	2416	2199	-217	-4,70 %

¹² I dette tallet inngår ikke utlånstillene for første verk i tabellen; dette fordi man har grunn for å tro at det foreligger en feil i grunnlagsmaterialet her.

De 10 utlåntitler med høyest vekst					
	Endring i utlån				
For kjærlighetens skyld: roman	1261	60	250	190	316,67 %
Norsk-russisk ordbok	291	235	972	737	313,62 %
Den store boken om Norge	279	480	56	-424	-88,33 %
Blod, snørr og tårer	180	391	320	-71	-18,16 %
Norge på langs	164	19110	12740	-6370	-33,33 %
Pan	155	38	265	227	597,37 %
Huset med den blinde glassveranda	153	464	1710	1246	268,53 %
Nådeløs villmark	153	11640	7760	-3880	-33,33 %
Norges bunader og samiske folkedrakter	138	362	522	160	44,20 %
90 dager på loffen i Børgefjell	106	4320	2880	-1440	-33,33 %
SUM	2880	37100	27475	-9625	-14,91 %

Tabell 8: Bruk av tjenesten : salg

Vurdering

Det er store forskjeller mellom de enkelte titler og det er vanskelig å trekke noen bastante konklusjoner basert på disse tallene. Studerer man de enkelte titlers utgivelsesår og sammenstiller dette med kjente "tommelfingerregler" for bøkens generelle salgskurver, virker de oversendte salgstallene primært å være et uttrykk for hvor i den generelle salgskurven tittelen befinner seg, hvorvidt det er utført revisjoner/gjenutgivelser i løpet av den aktuelle perioden og/eller av forlagenes øvrige markedsaktiviteter knyttet til de enkelte titler. Samtaler med forlagsansatte om de enkelte titlene synes også å styrke dette inntrykket.

Ser man utlåntallene og salgstallene i sammenheng, kan man spørre seg om hvorfor den generelle økningen i utlåntallene ikke gjenspeiler seg i salgstallene. Samtlige verk som er undersøkt, er i normalt salg. Er det slik at økningen i utlåntallene medfører svikt i salget? Dette spørsmålet kan verken besvares bekræftende eller avkreftende basert på det tallmaterialet her er tilgjengelig; man kan ikke "isolere" nettjenestens effekt på salgstallene. I og med at salgsutviklingen er såpass forskjellig fra tittel til tittel, er det vanskelig å peke på nettjenestens effekt på de enkelte titlers salg. Det virker mer tilforlatelig at effekten på salget generelt sett er liten. Det virker således å være grunnlag for å hevde at nettjenestens eksistens ikke har noen nevneverdig innvirkning på salgstallene – verken i positiv eller negativ retning. På den andre siden har salgsfunksjonen i tjenesten bare vært virksom de siste månedene i prosjektperioden.

3.10 Intervjuundersøkelse

Beskrivelse av analysen

Analysen av loggdataene gir godt grunnlag for å beskrive brukeratferden i Nordområdetjenesten, men gir ikke gode svar på spørsmål om hvem brukeren er, eller om motivasjon og brukeropplevelse. Det ble derfor gjennomført en spørreundersøkelse ved hjelp av det webbaserte verktøyet QuestBack; undersøkelsen ble gjennomført i andre halvdel av oktober 2008.

Nordområdeprosjektet dreier seg i stor grad om digitale ressurser som er søkbare i NBdigital og tett integrert i de øvrige tjenestene i Nasjonalbiblioteket. Det er dermed ikke nok å rette undersøkelsen mot de som er inne på portalsiden <http://www.nb.no/nordomradene/>, for eksempel ved bruk av et sprettopp-vindu med spørreskjema. Prosjektgruppa valgte derfor epostutsendelse som metode, og plukket to forskjellige lister med adressater:

- Abonnenter på nyhetsbrev fra Nasjonalbiblioteket, i alt 633 personer, nedenfor omtalt som U 1 – lista. Det ble purret én gang.

- Medlemslister fra NFF, Norsk kritikerlag og LINO, i alt 4223 personer, nedenfor kalt U 2 – lista. Én utsendelse. Tallene som her oppgis, er justert for returerte på grunn av feil epostadresse, fraværsassistent og lignende.

Undersøkelsen besto av 11 flervalgsspørsmål.

Resultatene

Fra U 1 – lista svarte 26% (163 av 633 adressater). Fra U 2 – lista svarte 22% (929 av 4223 adressater)¹³

Spørsmålene i undersøkelsen faller i tre kategorier:

- Opplysninger om brukerne
- Brukernes kjennskap til nordområdeprosjektet
- Brukernes opplevelse av tjenesten

Svarene framgår av tabell 8.

Intervjuundersøkelse									
Opplysninger om brukerne									
Kjønn	Mann	Kvinne							N¹⁴
U 1	46,0 %	54,0 %							163
U 2	66,6 %	33,4 %							1058
Alder	0 - 19 år	20 - 39 år	40 - 59 år	60 - 79 år	80 - 99 år				N
U 1	0,0 %	16,0 %	41,1 %	40,5 %	2,5 %				163
U 2	0,0 %	6,3 %	48,4 %	43,2 %	2,0 %				1058
Sektor	Privat	Offentlig	Under utdanning	Ikke i arbeid					N
U 1	26,4	54,6	4,9	14,10 %					163
U 2	35,2	52,5	0,6	11,70 %					1058
Yrke	Presse/media	IKT	Bibliotek	Student	Forsker	Annet			N
U 1	9,8 %	0,0 %	8,6 %	4,9 %	20,2 %	56,4 %			163
U 2	13,9 %	0,9 %	1,4 %	0,1 %	39,5 %	44,3 %			1058
Landsdel	Nord-Norge	Midt-Norge	Vestlandet	Sørlandet	Østlandet				N
U 1	3,1 %	2,5 %	5,5 %	1,8 %	87,1 % ¹⁵				163
U 2	7,5 %	10,0 %	16,7 %	4,3 %	61,5 %				1058
Brukernes kjennskap til nordområdeprosjektet									
Kjente til prosjektet	Ja	Nei							N
U 1	20,2 %	79,8 %							163
U 2	11,0 %	89,0 %							1058
Ble kjent med prosjektet	Forsida på nb.no	Søk i NB	Søke-motorer	Andre nettsider	NB 21	Nyhets-brev	Media	Annet	
U 1	48,5 %	3,0 %	3,0 %	6,1 %	3,0 %	18,2 %	6,1 %	12,1 %	
U 2	19,6 %	5,9 %	13,7 %	4,9 %	3,9 %	2,0 %	15,7 %	34,3 %	
Brukernes opplevelse av tjenesten									
Fant brukeren interessant materiale i tjenesten (1 = i liten grad, 6 = i stor grad)?									
	1	2	3	4	5	6	N		

¹³ Fra statistisk utgangspunkt er antall respondenter lavt, men som nettbasert spørreundersøkelse er svarprosenten rimelig høy.

¹⁴ Antall respondenter.

¹⁵ Den store overvekten av respondenter fra Østlandet på U 1 – lista skyldes at nyhetsbrevet i hovedsak gjelder arrangementer som fysisk foregår i NBs lokaler i Henrik Ibsensgt. 110, og følgelig har listen flest adressater i Oslo og omland.

U 1	3,0 %	0,0 %	15,2 %	39,4 %	36,4 %	6,1 %	33
U 2	5,8 %	12,6 %	7,8 %	15,5 %	35,9 %	22,3 %	119
Hva slags materiale har brukeren sett på?							
	Bøker	Tidsskrift	Film	Radio	Foto		N
U 1	80,6 %	39,8 %	14,6 %	5,8 %	37,9%		33
U 2	69,7 %	42,4 %	15,2 %	15,2 %	54,5 %		119
Hvordan var det å lese bok, tidsskrift på nett (1 =svært dårlig, 6 = svært bra)?							
	1	2	3	4	5	6	N
U 1	0,0 %	14,8 %	25,9 %	25,9 %	29,6 %	3,7 %	27
U 2	5,6 %	5,6 %	35,6 %	30,0 %	20,0 %	3,3%	105

Tabell 8: Intervjuundersøkelse

Både svarene og kommentarene er overveiende positive, både til Nordområdeprosjektet og tjenesten. De fleste brukerne fant interessant materiale. Bøker og tidsskrift er mest besøkt. Det oppleves ikke som problematisk å lese på nett. Enkelte etterlyser muligheter for å skrive ut interessant materiale. Aldersgruppa 60-79 år utgjør 40,5% av brukerne på U 1 - lista og 43,2% av brukerne på U 2 - lista. Hovedmengden av brukere er mellom 40 og 80 år. Mer enn 2 % er over 80.

Vurdering

Selv om sammensetningen av respondentene ikke kan sies å utgjøre et representativt utvalg av befolkningen og tallgrunnlaget er gjennomgående lavt, gir svarene i undersøkelsen likevel en god indikasjon på hvordan brukere som besøker Nasjonalbiblioteket og lignende tjenester, opplever Nordområdeprosjektet. Etter prosjektledelsens syn underbygger undersøkelsen – der det er naturlig – resultatet i andre analyser som er presentert i denne rapporten.

Det er en mangel ved spørreundersøkelsen at man ikke har respondenter i aldersgruppa 0 – 19 år; årsaken er at denne aldersgruppa knapt finnes i adressetilfanget som er brukt. Ellers vil man se at nesten dobbelt så stor andel fra U 1 – lista kjente til tjenesten fra før; nesten halvparten av denne gruppa ble kjent med nettstedet via NBs hjemmeside. Respondentene fra U 2 – lista kommer derimot via søkemotorene og media. Når det gjelder det siste, kan det nevnes at i kjølvannet av god medieomtale av prosjektet i mai 2008, økte trafikken i tjenesten nesten tre ganger sammenliknet med månedene før og etter.

4. Sammenfattende vurdering

- At 89% av bøkene og 85% av tidsskriftsartiklene er besøkt, dokumenterer at tjenesten har vært interessant for brukerne. Prosjektledelsen har ikke lyktes med å finne undersøkelser andre steder som fullt ut kan sammenlignes med den aktuelle, for således å kunne vise til en relevant referanse. Ett eksempel som berører brukerfrekvens: "Nearly three-quarters of sessions saw content viewed ..."16 Den siterte granskningen analyserer et prosjekt ved University College London, og handler om studenters bruk av pensumlitteratur.
- At 65% av titlene i tjenesten som er besøkt, er utgitt første gang for 11 år siden eller tidligere, kan signalisere at internett er en effektiv distribusjonskanal for litteratur, særlig for slike titler som er vanskelig å få tilgang til på annet vis. Man ser også at det er god spredning i fagområdene det vises interesse for. Det faktum at slike titler stilles til disposisjon, øker også etterspørselen. Ellers øker bruksfrekvensen med den tiden tjenesten er virksom: tid genererer bruk. Og det er delmarkedene eller nisjene som krediteres. Dette fenomenet omtales gjerne som "den lange halen" ("The Long Tail"), et begrep som først ble lansert av den amerikanske skribenten Chris Andersson. Teorien er at det store flertallet av

¹⁶ David Nicholas et al.: "SuperBook", i programheftet til konferansen "Online Information 2007", London 4. – 6. desember 2007, s. 50.

produkter (f. eks. bøker) som ikke er umiddelbare bestselgere, har tilnærmet samme verdi som de mest etterspurte titlene, rett og slett fordi de er svært mange og selges over lang tid. Andersson sier: "This is not just a quantitative change, but a qualitative one, too. Bringing niches within reach reveals latent demand for non-commercial content. Then, demand shifts towards the niches [...], creating a positive feedback loop that will transform entire industries – and the culture – for decades to come".¹⁷ Tallene i herværende analyse synes å vise en klar "hale-effekt".

- Det er en mangel ved intervjuundersøkelsen at man ikke fanger opp unge brukere. Til tross for begrenset representativitet, gir undersøkelsen likevel en god indikasjon på faktiske brukeres handlingsmønster, og underbygger til en viss grad resultatet i øvrige analyser.
- Fotsportsanalysen dokumenterer at de 10 mest aktive brukerne har et høyst variabelt bruksmønster. Noen besøker et stort antall titler, andre nøyer seg med en knapp håndfull titler. Jo færre verk en bruker besøker, jo flere sider blir lest. Og det er et påfallende trekk at brukerne i det store og hele oppsøker tekster. På den andre siden synes flertallet av brukerne å benytte tjenesten slik man benytter et bibliotek, nemlig et sted hvor man finner noe interessant eller det man har bruk for. I mindre grad brukes nettstedet som "lesesal", selv om unntak finnes (blant annet er to av de analyserte skjønnlitterære titlene sannsynligvis lest i sin helhet på nett).
- Kan det dokumenteres at nordområdeprosjektets eksistens har påvirket utlånet fra bibliotekene? Prosjektledelsens tentative konklusjon er at det i prosjektperioden har vært en økning i utlånene av den litteratur som er omfattet av prosjektet. Men det kan likevel ikke påvises en direkte sammenheng mellom antall oppslag på nettstedet og påfølgende antall utlån i bibliotekene av de samme titlene.
- Har nordområdeprosjektets eksistens påvirket salget av de titlene som er omfattet av tjenesten? Det ser ikke ut til at tjenestens eksistens har hatt noen nevneverdig påvirkning av salget – verken i positiv eller negativ retning. På den andre siden har salgfunksjonen i tjenesten vært virksom bare de siste månedene i salgsperioden.
- Antall brukere og antall sidevisninger økte betydelig da søkemotorene fikk tilgang til metadataene i tjenesten i januar 2008. Dette samsvarer med undersøkelser i andre land. Ett eksempel: "Those people accessing via search engine were most likely to record more views in a session and were more likely to view textpages."¹⁸
- Undersøkelsene som det vises til ovenfor (notene 7, 16 og 18), analyserer to digitaliseringsprosjekter ved akademiske institusjoner i England og USA. Prosjektledelsen har studert analysene, men har kommet til at de bare i noen grad er egnet som referanseramme; forskjell i målgrupper, ulik lengde på prosjektperioder og avvikende analysekriterier tilsier det. På den andre siden kan man likevel konstatere at tendensen og mønstrene i den brukeradferden som dokumenteres, sannsynliggjør et stykke på veg resultatene i herværende analyse.

5. Vegen videre

Et mål med pilotprosjektet har vært å skaffe erfaringstilfang som kan gi impulser til videre samarbeid om digital formidling av rettighetsbelagt materiale.

¹⁷ Se Chris Andersson: *The Long Tail. How Endless Choice is Creating Unlimited Demand*, Random House 2006, s. 26. Sitatet fremst i denne rapporten er hentet fra Anderssons artikkel "Google and the Long Tail of Time", http://thelongtail.com/the-long-tail/2006/04/google_and_the_.html, s. 1.

¹⁸ Nichols, et al.: "SuperBook", op.cit., s. 54. Se også David Nichols et al.: "What does usage data tell us about users?", op.cit. s. 84.

Undersøkelsen som her presenteres, viser god brukertrafikk i tjenesten. Materialet som etterspørres har betydelig spredning i foretrukne fagområder og en interessant alderssammensetning i forhold til utgivelsesår. Prosjektledelsen har besluttet å utvide prosjektperioden til 31. desember 2009. Slik ønsker man å kvalitetssikre resultatene ytterligere.

Parallelt med ønsket om å foredle pilotprosjektet har styringsgruppa vurdert mulighetene for å utvide samarbeidet. Konkret har partene i samarbeidet startet planleggingen av et nytt og mer omfattende prosjekt som skal være klar for lansering i april 2009. Det nye prosjektet har arbeidstittelen "bokhylla.no" - med samtlige norske bokutgivelser fra de tre tiårene 1790, 1890 og 1990 i digital form.